

Bir Amerikan Ticari Teşebbüsü ve Bir Osmanlı Kentini Okuma Çabası: Doğu Akdeniz Ticaret Dergisi ve İzmir (1911- 1914)

An American Enterprise and an Endeavour of Reading the Ottoman City: The Levant Trade Review and Smyrna (1911-1914)

Özlem KUTKAN¹

***Sorumlu yazar/Corresponding author:**

Özlem Kutkan (Dr. Öğr. Üyesi),

Kastamonu Üniversitesi, Tarih Bölümü,

Kastamonu, Türkiye

E-posta: ozlembfd@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1202-7246

Başvuru/Submitted: 20.03.2019

Revizyon Talebi/Revision Requested:

04.07.2019

Son Revizyon/Last Revision Received:

17.07.2019

Kabul/Accepted: 19.09.2019

Online Yayın/Published Online: 21.11.2019

Atıf/Citation: Kutkan, Özlem. "Bir Amerikan Ticari Teşebbüsü ve Bir Osmanlı Kentini Okuma Çabası: Doğu Akdeniz Ticaret Dergisi ve İzmir (1911- 1914)." *Türkiyat Mecmuası-Journal of Turkology* 29, 2 (2019): 435-454.

<https://doi.org/10.26650/iuturkiyat.649574>

ÖZ

Bu makale, Amerikan Doğu Akdeniz Ticaret Odası tarafından yayınlanan Doğu Akdeniz Ticaret Odası Dergisi (1911-1931) üzerinden Osmanlı Amerikan ekonomik ilişkilerine ilişkin yürütülen kapsamlı bir araştırma sürecinde derginin şehir tarihi yazımına yapabileceği katkıların görülmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, ticaret odası yetkilileri, konsololar, eğitimciler gibi yetkili ve donanımlı kişilerce kaleme alınan gözlem ve raporların özellikle ticaret merkezi olan kentlerin sosyal ekonomik yapılarını bir süreç üzerinden okuma imkânına yaklaştırdığı görülmüştür. Bu yazıda söz konusu birikim ise derginin kuruluş tarihinden itibaren Trablusgarp ve Balkan Savaşları dönemini kapsayacak ölçüde İzmir üzerinden değerlendirilmeye çalışılmıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nin üç büyük ekonomi merkezinden biri olan İzmir'in XX. yüzyılın ilk çeyreğinde dünya ekonomisinde güçlü ve sağlam bir konuma oturmuş olan Amerika Birleşik Devletleri'ne ait bir ticari kuruluş faaliyetleri üzerinden incelenmesi dönem ekonomi dinamiklerinin kavranması açısından kayda değer bulunmuştur. Bu nedenle İzmir'de iktisadi dönem şartlarının neler olduğu sorusuna verilen yanıtlar, Doğu Akdeniz Ticaret Dergisi temelinde *tematik* başlıklar altında ve ağırlıklı olarak dönem şartlarının okunabilir kılınması yöntemi ile kaleme alınmıştır.

Anahtar kelimeler: Ticaret Odası, Dergi, Osmanlı, Amerika, Doğu Akdeniz, İzmir

ABSTRACT

This article is based on a meticulous study of the Ottoman-American economic relations in the *Levant Trade Review* (1911-1931), published by the American Chamber of Commerce for the Levant, upon realizing that *the Levant Trade Review* might possibly shed some light on the history of the city of Smyrna. Thus, observations and reports which were penned by authorities such as the chamber of commerce, consulates and educators, enabled researchers to read about cityies trade centers' socio-economic structures and natures during their transformation period. This period was determined by the development of the Turco Italian War of 1911-1912 and the Balkan Wars following the first publication of the journal in 1911. Thus, in terms of apperceiving the economical dynamics of the era, examining Smyrna through its commercial activities with the USA (which had a strong and steady position in the world's economy in the first

quarter of the 20th century) was considered to be significant as one of the three important economical centers of Ottoman State. With this aim, the dimensions of the social and economic life of Smyrna, based on the *Levant Trade Review*, are used to give visibility to the period.

Keywords: Chamber of Commerce, Review, Ottoman, America, Levant, Smyrna

EXTENDED ABSTRACT

This article was written whilst conducting a meticulous study on the economic relations between the Ottomans and Americans through the journal, *Levant Trade Review*, published by the American Chamber of Commerce for the Levant, upon realizing that this journal might possibly shed some light on the history of the Smyrna. As a matter of fact, the American Chamber of Commerce for the Levant was one of the examples of the twentieth-century transformation and development of chambers of commerce which were founded for the first time in the last decade of the sixteenth century in France, when this mercantilism and trade capitalism dominated the economic life. For this reason, it is possible to make extensive reading on the economic, social, and even cultural structures of the period through the observations and reports of this organization. Using the example of the city of Smyrna (which was one of the three major economic centers of the Ottoman State), we aim to evaluate this accumulation of knowledge. The period was determined by the development of the Turco Italian War of 1911-1912 and the Balkan Wars following the first publication of the journal in 1911. Within this context, it should be noted that the year 1911 is important for revealing the method of organization of the chamber of commerce and the reasons for its establishment and publication of its journal.

Therefore, the American economic structure's dynamics and characteristics are analyzed in the introduction of this article. Then, an attempt is made to concretize the economic and social conditions of the Ottoman State and Smyrna. With this aim, the dimensions of the social and economic life of Smyrna are presented thematically and, on the basis of the *Levant Trade Review*, used as a method of developing an understanding of the period.

There are also two target factors to consider. The first is to minimize the author's conclusions about the prevailing conditions of the period, and to leave the reader to form their own opinions in the main section. The sections of the article are generally based on the journal's special economic issues which are related to Smyrna. In this context, it should be noted that the Smyrna Chamber of Commerce's observations and evaluations have a significant role to play in accounts of Smyrna. According to their records, Smyrna port's role and its surroundings' needs were vital for the city and state economic power. In addition, long distances and the lack of direct navigation of steamships were among the main problems. Subsequently, this journal attempts to open a window to the Ottoman merchants and wholesaler's expectations of, and problems with, the American entrepreneurs in the local markets. Besides that we can also read the American entrepreneurs' approach towards the opportunities of the time. This research also evaluates the agricultural sector's transformations related to the procedures of

different hygiene practices developed during the packaging and shipping stages, as well as the living conditions shaped in the fields of agriculture and horticulture under both wartime and peacetime conditions. Moreover, at the end of this period, companies and trusts were established and the developments related to mobilities ranging from domestic and foreign capital rivalries to workers' movements contributed, as seen in this journal, to the formation of economic and social advances in the city.

Finally, this research aims to illustrate the journal's potential and significance for the Smyrna case. It is without doubt that the journals of the chambers of commerce published by other countries will also shed light on relevant areas of interest.

1. Giriş

Henüz merkantilizm ve ticari kapitalizmin ekonomi hayatına hâkim olduğu bir dönemde Fransa’da, Marseille’de kurulduğu kabul edilen ticaret odaları¹, ilerleyen süreçte sanayii devrimlerinin ekonomi hayatına kazandırdığı ivme ile nüfuzlarını ekonomik ve siyasi hayatta belirgin ölçüde hissettirmeye başlayacaklardır. Bünyelerinde müteşebbis ruhlu kişileri barındıran söz konusu odalar ait oldukları ülkelerin yönetimlerinde de etkinlik sahibidirler. Dikkatli gözlemler ve düzenli raporlar temelinde yürüttükleri sistemli faaliyetlerini, dergileri aracılığıyla üyeleriyle paylaşmaları ise tüccar ve iş adamlarını imkânlardan haberdar ederken yeniden ve yeniden hedeflerin belirlenmesinde ve güçlü bir motivasyon dinamiğinin oluşmasında etkili olmuşlardır².

Bu bağlamda ekonomik nüfuz unsuru ve aracı olarak 1911 yılında yayın hayatına başlayan, *Levant Trade Review*’ın³ (Doğu Akdeniz Ticaret Dergisi) ait olduğu Amerika Birleşik Devletleri’nin dönem ekonomik siyasal yapısına kısaca bakıldığında Kuzey ve Güney Savaşı sonrası modern Amerika’nın doğuşunu takiben özellikle Mc Kinley ile Roosevelt’in başkanlıkları döneminde endüstri ve sanayi sahiplerinin yükseldiğini ve Amerika’nın 1898 yılında İspanya ile girdiği savaştan galip çıkarak Filipinler ve Porto Riko’yu ele geçirdikten sonra gümüş standardı yerine altın para standardı politikasını uygulamaya koyduğu görülür. Böylelikle uluslararası ekonomiye altın standardı politikası ile giriş yapan Amerika, 1898 savaşı sonrası yükselen antiemperyalist muhalefet ve tartışmalar neticesinde yeni bir sömürgecilik uygulamasına girmeden denizaşırı bölgelerde bağımlı ekonomik ilişkiler kurarak çıkar alanlarını genişletmeye çalışır. Amerika artık Theodor Roosevelt tarafından başlatılan ve özel bankerler, mali uzmanlar ve hükümet yetkililerince yürütülen tartışmalı dolar diplomasinin uygulandığı

- 1 Ticaret odalarına yönelik farklı disiplinlerden uyanan ilgi ve farklı derinliklerde üretilen yayınlr arasında Osmanlı Devleti ticaret odalarının ortaya çıkış ve gelişiminin bir çerçeve dahilinde kaleme alındığı temel çalışmalardan biri için bkz. Zafer Toprak, *Türkiye’de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) Milli İktisat Milli Burjuvazi* (İstanbul:Tarih Vakfı, 1995). Yazarın konuya ilişkin bir diğer çalışması ise “Osmanlı’da’ Ecnebi’ Ticaret Odaları” *Finans Dünyası*, (1990): 1-8’dir. Ayrıca, Andrew Dilley, “ The Politics of Commerce: The Congress of Chambers of Commerce of the Empire, 1886-1914”, *SAGE* (2013):1-12; Robert J. Bennett, *Local Business Voice: The History of Chambers of Commerce in Britain, Ireland and Revolutionary America, 1760-2011*(Oxford: Oxford University Press, 2011); Semra Germaner, “Osmanlı İmparatorluğu’nun Uluslar arası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları”, *Tarih ve Toplum* XVI/95 (1991), ss.33-40; Bayram Nazır, “Dersaadet Ticaret Odası’nın Kuruluşu ve İlk İcraatları”, *e-akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi* 96 (2010).
- 2 George Fülberth, *Kapitalizmin Kısa Tarihi*, çev. Sadık Usta (İstanbul:Yordam Kitap, 2008), 131- 148; Octave Teissier, *Chambre de Commerce de Marseille*, (Marseille: Typographie et Lithographie Barlatier et Bathelet,1892), 1-5; Calire Lemercier, *La Chambre de Commerce de Paris, 1803-1852. Un <<Corps Consultatif>> entre représentation et information économiques* (Histoire. Ecoles des Hautes Etudes en Sciences Sociales: Français, 2001), 44-45; *Levant Trade Review*, 1/1 (1911) ; Toprak, *Türkiye’de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) Milli İktisat Milli Burjuvazi*, 87-93.
- 3 *Levant Trade Review* 1-19. Derginin ilk sayısı, 1 Haziran 1911 tarihli olup son sayısı ise Mayıs- Haziran 1931 tarihlidir. Yine derginin yıllık ciltlerinin farklı sayılardan oluşabildiği görülmektedir. Mesela I. cilt 4 sayı iken XI. cilt 12 sayı, son cilt olan XIX. cilt ise 5 sayı olarak çıkarılmıştır.

evrededir⁴. En nihayetinde Amerika, 1890'ların erken dönemi ile 1905 arasında dünyanın önde gelen endüstriyel üreticisi ve en zengin çok uluslu şirketlerini geliştirerek İngiltere'yi geçmiş ve söz konusu başarısı ile zamanın en büyük politik, sosyal ve ticari fenomeni olarak tanımlanmıştır⁵.

XX. yüzyıla güçlü bilimsel ve iktisadi bünyesi ile giren Amerika Birleşik Devletleri ile yolları kesişen Osmanlı Devleti'nde ise henüz 1908'lerde liberal akımın ses getirmeye ve sermaye birikimi hedeflerinin dile getirilmeye başlandığı görülür. Söz konusu oluşum, batıda olduğu gibi yüzyılların ortaya koyduğu bir birikimden ziyade aydın kesimin batıdan esinlendiği bir teşebbüs niteliğindedir⁶.

Bu tabloda Osmanlı Devleti'ni benzer konumdaki devletlerden farklı kılan yanı, siyasi bağımsızlığını tümüyle yitirmemiş oluşu ve merkezi bürokrasinin ülkedeki nüfuzudur⁷.

2. Türkiye/Doğu Akdeniz Amerikan Ticaret Odası

XX. yüzyıla güçlü ve etkin enerjisi ile giren Amerika'nın Osmanlı Devleti ile olan ekonomik etkileşimi altın ve gümüşün Osmanlı Devleti'ne akmaya başladığı coğrafi keşiflere değin uzanır ve Amerikan kolonilerinin İngiltere bayrağı altında Kuzey Afrika ve Doğu Akdeniz'de ticari faaliyetlerde bulunmalarıyla gelişir nihayetinde de Amerika Birleşik Devletleri'nin bağımsızlığını kazanması ile ticari, hukuki ve kültürel düzeyde yükselen bir ivme ile XX. yüzyılda artarak

-
- 4 Emily S. Rosenberg, *Financial Missionaries to the World* (Harvard:Harvard University Press, 1999),1- 47. Güçlü ve yaygın antiemperyalist duygular yeni kolonilerin edinilmesine engeldi ve Küba ve Panama'da hamilik modeli uygulanmaktaydı. Söz konusu model ile uluslar bir antlaşmayla bağlanıyor ve ABD tarafından dış tehditlerden veya iç karışıklıklardan korunuyordu. Ancak kongre ve halk artık daha fazla hamilik istemediğinden, 1904 yılında Dominik Cumhuriyeti'nde sürdürülen çalışmalarla farklı bir bağlılık modeli tasarlandı. Denetleyici olan söz konusu model ile Dominik Cumhuriyeti dolar diplomasisinin ilk örneğini oluşturdu. Dolar diplomasisinde Amerikalı yetkililer ve yatırımcılar güvenilmez olarak değerlendirdikleri yabancı hükümetleri özel banka borçları vasıtası ile mali danışmanları kabul etmeye zorlarlar. Esasen bu terim farklı tanımları da içerir ve belirtildiği üzere Başkan Theodore Roosevelt döneminde başlatılmış ve Howard Taft ve diğer ardılları tarafından geliştirilmiştir. Scott Nearing, Joseph Freeman, *Dollar Diplomacy*, (New York, Viking Press), 1925. Amerikan ekonomisinin olgusal gücünün dinamikleri olan bol kaynak, sermaye donanımı ve yüksek düzeyde organize edilmiş iş gücünün gelişimi ve İspanya Amerika Savaşı sonrasında Amerikan sermaye ve diplomasisinin dünya ölçeğinde gerçekleştirdiği atılım için bkz. 1- 66. Ayrıca Amerika'nın iç savaş süreci ve sonrasındaki gelişimi için bkz. Allan Nevins and Henry Steele Commager, *ABD Tarihi*, çev. Halil İnalçık (Ankara: Doğu Batı, 2017), 261-426.
- 5 Cyrus Veaser, *A World Safe for Capitalism* (U.S.A: Colombia University Press, 2002) 1.
- 6 Toprak, *Türkiye'de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) Milli İktisat Milli Burjuvazi*, s.2-3. Gordon, bunda halkın ihtiyaç fazlasını üretmedeki kısıtlılığın ve üretilebilen mal içinden de artı üretim için ayırma koşullarını bulamayışlarının etkili olduğunu belirtir. Söz konusu koşulların oluşmasını engelleyen başlıca faktörler arasında güvenlik sorunu, ağır vergiler ve birikimlerin saklanabilmesi için gerekli imkânların yoksunluğu gibi yapısal unsurlar yer alır. Bu bağlamda modern ekonomik toplumlarda birikimlerin değerlendirildiği bankalar, sigorta şirketleri, inşaat kredi şirketleri ile hisse araçlarının Osmanlı Devleti'nin iç bölgelerinde halk tarafından neredeyse hiç bilinmediğini belirtir. Yazar ayrıca Osmanlı Devleti'nin fakir ve zengin olmak üzere iki sınıftan oluştuğunu ve fakir kesimin çoğunluğu meydana getirmesinden ötürü ülkede birikimin oluşamadığına dikkat çeker. Leland James Gordon, *American Relations with Turkey, 1830- 1930* (Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1932) 252- 254.
- 7 Şevket Pamuk, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme 1820-1913*(İstanbul:Tarih Vakfı, 2005), 87.

devam eder⁸. Osmanlı Devleti'nde yatırım yapan ilk dönem Avrupalı emperyalistleri ise 1900'lerden önce daha çok sermaye birikimine ve Amerika'daki kaynaklarını geliştirme ile meşgul olan ABD'den fazla rahatsız olmasalar da bu durum Amerika'nın Chester Demiryolu Projesi ile Türkiye'de bir yatırım hedefini belirlemesiyle değişir. Nitekim Almanya'nın güçlü muhalefeti ile de bu proje uygulamaya konamayacaktır. Ancak, Birleşik Devletler Osmanlı Devleti'ndeki çalışmalarını planlı bir şekilde yürütme kararlılığındadır ve bunu 1911 yılında kurduğu Doğu Akdeniz Amerikan Ticaret Odası ile somutlaştıracaktır⁹.

Doğu Akdeniz Ticaret Odası Dergisi (Levant Trade Review), 1911 Haziran'ında Türk Amerikan Ticaret Odası dergisi adıyla yayın hayatına başlar. Yazar isminin verilmediği ilk makalesinin konusu ise Ticaret Odası başkanlık seçimine ayrılmıştır. Bu bağlamda, seçim sürecinin Amerika'ya bağlı iki oluşumun ilkesel olarak çalışma prensiplerine ışık tutması açısından ilgi çekici olduğu söylenebilir. Nitekim, Türk Amerikan Ticaret Odası başkanı olarak ilk etapta Amerikan misyoner teşkilatı (ABCFM) hazinedarı Bay W.W. Peet seçilmiştir. Ancak, ABCFM, prensip olarak temsilcilerinin buldukları ülkelerde ne siyasi ne de ekonomik faaliyetlere katılmalarına izin vermeyişinden ötürü bu atamayı onaylamaz. Bununla birlikte, Bay Peet'in gerekli hallerde danışmanlık yapmasında sakınca yoktur¹⁰. Derginin ikinci makalesi ise kuruluş amacına uygun olarak ulaşım ve ekonomi konuları üzerinedir. Bu bağlamda bahse değer görülen ilk konu Türkiye'den Amerika'ya yapılan ihracattır. Yıllık, 15.000 dolar kıymetindeki bu oranın giderek kararlı bir şekilde arttığı ve tütün, halı, incir, afyon, yün, deri ve meyan kökünden oluştuğu belirtilirken Türkiye'ye yapılan 3.250.000 dolar tutarındaki

-
- 8 Türk Amerikan ilişkileri oldukça dikkat çekici ve çeşitli araştırmalara konu olan bir alandır. Bu nedenle bir literatür tekrarıdan kaçınmak amacıyla temel araştırma çalışmalarına ve gelişmelerden bazılarına yer verilmeye çalışılacaktır. ABD'nin Osmanlı Devleti'nde konsolosluk açma teşebbüsleri için bkz. Hasan Tahsin Fendoğlu, *Osmanlı Amerika İlişkileri*, (İstanbul: Beyan Yayınları, 2002), 188-203; Onur Kınlı, *19. Yüzyıl'da Amerika Birleşik Devletleri'nin İzmir'deki Konsolosluk Faaliyetleri* (Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 2009); Çağrı Erhan, *Türk Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri* (Ankara: İmge Yayınevi, 2001), 152-160; Akdes Nimet Kurat, *Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Münasebetlere Ait Arşiv Vesikaları* (Ankara, 1959) 282. Kurat, ABD ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkilerin resmi başlangıcında 7 Mayıs 1830 tarihli Ticaret Antlaşması'nı esas alır. Bu bağlamda, Amerika'nın Osmanlı Devleti'ne duyduğu ilginin bir diğer göstergesi olarak ABCFM üzerinden yürüttüğü misyonerlik faaliyetlerinin varlığına değinmek yerinde olur. Konuya ilişkin temel çalışmalar arasında bkz. Uygur Kocabaşoğlu, *Anadolu'daki Amerika* (Ankara: İmge Yayınevi, 2000); Necmettin Tozlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Misyonerlik", *Osmanlı Ansiklopedisi*, c.5, (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999), 329-339.
- 9 Gordon, XX. yüzyılın hemen öncesinde Amerika'nın İngiltere'nin taşımacılık tekelini kırarak New York'tan İstanbul'a direk buharlı gemi taşımacılığını başlatmasını önemli bulur. Bunu 1906 yılında İstanbul'da ilk Amerikan büyükelçiliğinin açılması takip edecektir. 1908 Jön Türk Devrimi'nin uyandırdığı olumlu etki ve 1907 yılında fikri temelleri atılan Chester Demir Yolu Projesi girişimi de söz konusu gelişim çizgisinin mihenk taşları arasında yer alırlar. Bununla birlikte, Chester Projesi'nin yürütücüsü olan Ottoman- American Development Company'nin Bağdad Demiryolu İmtiyazı'na sahip olan Almanların güçlü muhalefeti ile karşılaştığı ve projenin uygulamaya koyulmadığı belirtilmelidir. Gordon, bu sonucu "Amerikan Emperyalizmi'nin ilk teşebbüsü başarısızlıkla sonuçlandı" ifadesiyle yorumlayacaktır. *American Relations with Turkey, 1830- 1930*. 57- 59; 257- 264.
- 10 "The Presidency of The Chamber", *Levant Trade Review*, 1/1 (1911), 1-10. Dergi, teşkilatlanma aşamalarından olan başkanlık seçimine ilişkin kısa makalesinin hemen ardından ekonomiyi gündemine alır. Steamship Facilities", "Courtoise Française", "American Railway Enterprise", "Exports From Turkey to The United States of America", İstanbul, 1911. vb başlıklar konuya ilişkindir.

ithalatın pamuk yağı, margarin, petrol, makine, un, madeni eşya, deri, mobilya ve sayısız diğer kalemlerden oluştuğu aktarılır. Dergi böylelikle hammadde ihracatına karşılık mamul mal ithalatı üzerinden 1910 yılı ticaret tablosu oluşturmuştur. Bu bağlamda dergide yer yer piyasalara girmekte olan Amerikan ürünlerinin halk tarafından nasıl karşılandığı gibi bilgilere de yer verildiği görülür. Meselâ, İstanbul’da yaşayan Amerikalı ve diğer milletlerden aileler mutfaklarında zeytinyağı, kuyrukyağı ve tereyağı yerine Amerika’dan ithal edilen pamuk yağını kullanmaya başlamışlardır¹¹.

Bu noktadan itibaren, American Chamber of Commerce for Turkey’in Amerikan iktisadi atılım tarihi içindeki yerine baktığımızda ilk Amerikan ticaret odasının Paris’te (1894) takiben Berlin (1903) ve Napoli’de kurulduğu görülür. 22 Mart 1911 yılında İstanbul’da kurulan American Chamber of Commerce for Turkey ise tüm Doğu Akdeniz’i kapsayacak biçimde yeniden yapılandırılmıştır. Bundan sonra oda, üreticileri, ihracatçıları, ithalatçıları, bankerleri bir araya getirerek ve organize ederek çalışmalarını sürdürecektir. Dolayısıyla ulusal bir organizasyondur. İzlenmiş olduğu çalışma yöntemi ise geniş sahada cereyan eden ticari ve iktisadi çalışmalarda doğru bilgi ve raporlar ile güven tesisi ve yöntem olarak da uzmanlaşma ile konsantrasyonun önemini vurgulamaktır. Oda, ayrıca ticari davaların oluşmasını engellemek amacıyla uzlaşmazlıklarda bağlayıcı karar verme yetkisine sahiptir. Üyelik söz konusu olduğunda ise başvurular, ilkesel olarak ekonomik ve ticari ahlak temelindeki soruşturma sonucuna göre değerlendirilmektedir. Üyelerden çoğu, Amerikalılardan oluşmaktadır. Son olarak Amerikan ticaret odalarını dünyadaki diğer emsalleri ile kıyasladığımızda sayı olarak İngiliz, Alman, Fransa, İspanya ve İtalya’nın henüz çok gerisinde kaldığını bununla birlikte kısa zamanda iyi bir teşkilatlanma başarısının gösterildiğine inanıldığı da eklenmelidir¹².

Birleşik Devletlerin altyapı çalışmalarını pekiştirerek Türkiye’deki ticaret hacminde artışı hedeflediği payının 1910 yılı istatistikî değerlendirmesinde karşılıklı ticari işlem payının oldukça zayıf olduğu görülür¹³. Bununla birlikte ilgili yıllar, Amerika’nın Osmanlı Devleti’nde yatırım ve pazar arayışının bir nevi başlangıç dönemini teşkil etmektedir. Nitekim Türkiye’den

11 “Steamship Facilities”, *Levant Trade Review*, 1/1 (1911), 3-4. Ayrıca “Türkiye’den Amerika Birleşik Devletleri’ne İhracat” başlığı altında 1908-1909-1910 yıllarına ait ihracat ürünleri tablosu yer almaktadır. Buna göre 1908 yılında Türkiye’den Amerika’ya 9.873.601 dolarlık ihracat yapılmışken bu rakam 1910 yılında 14.086.593 dolara yükselmiştir. *Levant Trade Review*, “Exports From Turkey to the United States of America”, 1/1 (1911) 8-10. İlgili başlık altında yer alan veriler konsolosluklar ve Washington Dışişleri Bakanlığı’ndan alınan bilgilere dayanmaktadır. *Levant Trade Review* ise söz konusu verileri aldığı özel izin ile yayınlamıştır.

12 “American Commercial Organizations in Foreign Countries”, *Levant Trade Review*, 3/ 3 (1913), 206- 212. Ticaret odası yapılanmasının sonucunu Moskova’da gerçekleştiren Amerika, benzer biçimde Uzak Doğu’da da çalışmalarına devam etmektedir. Doğu Akdeniz’deki çalışmalarını kısa sürede şubeler aracılığı ile geliştiren odanın 1911 yılında İzmir ve Selanik’te 1912’de ise Kahire ve Beyrut’ta şubeleri açılmıştır. Organizasyonun tamamlanması için Amerika’daki kolu ise 1913’te Philadelphia’da kurulmuştur. Doğu Akdeniz Ticaret Odası, geniş ve farklı coğrafyalarda sürdürdüğü rapor vb çalışmalarını için üyelerinden ek ücret talep etmemektedir. Alınan aidat ücretleri ise yalnızca odanın işlevini sürdürülebilmesi içindir. Odanın yayın organı olan Doğu Akdeniz Ticaret Dergisi’nin yayın dili ise İngilizce ve Fransızcadır. Bk. “Summary of Minutes of 3rd Session of The American Chamber of Commerce for Turkey”, *Levant Trade Review* 1/1(1911), 38. Ayrıca, Türkiye’de yer alan ticaret odalarına ilişkin değerlendirme için bk dipnot 1.

13 “American Export and Import Trade in 1910”, *Levant Trade Review*, 1/1(1911), 54-56.

Amerika'ya yapılan ihracatta kendi içindeki düzenli yükseliş grafiğinin altı çizilirken¹⁴ sık sık Amerikan mallarına duyulan ilgi üzerinde de durulur¹⁵.

3. İzmir ve Kent Üzerinden İlk Değerlendirmeler

Tarihte, “Asya'nın süsü”, “Levant'ı Paris'i” gibi farklı tanımlarla anılan ve İlkçağ'dan itibaren uygarlıkların göz bebeği olan İzmir¹⁶ Osmanlı Devleti'nde ihracat limanı olarak ön plana çıkmıştır. XVIII. yüzyılda başta Fransa olmak üzere Avusturya ve İsviçre'nin ticari ağırlığa sahip olduğu kentte 1850'lerde yirmi farklı ülkenin tüccarının faaliyet gösterdiği ve XIX. yüzyıldan itibaren söz konusu ticaret hacminde seri üretim sonucu elde ettiği ucuz ürünlerle İngiltere'nin ilk sıraya yerleştiği görülür¹⁷. XX. Yüzyılın başlarında ise ABD, sistemli bir ekonomik çalışmanın yürütücüsü olan Doğu Akdeniz Amerikan Ticaret Odası ile kente eklenmiştir¹⁸. Yine de Amerika'nın kentle olan ticari tecrübesinin çok daha eski tarihlere dayandığı unutulmamalıdır. Bu bağlamda, Boston pazarında 1785'ten itibaren İzmir kuru üzümünün görülmesi kayda değerdir¹⁹ Bu noktadan itibaren kent, Levant Trade Review üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

1910'lu yıllarda İzmir, liman ve ikliminin kendisine kattıkları ile canlı ve renkli bir kent kimliğindedir. Bu bağlamda kentin liman yoğunluğu Syrett tarafından, İstanbul –İzmir-İskenderiye güzergâhında en önemli halka olarak yorumlanırken²⁰ dergi, daha ılımlı ifadeler sarf eder. Buna göre İzmir, başlıca ticari kentlerden biridir ve İzmir limanı, İstanbul limanına gelip giden buharlı gemi sayısı ile eşit oranda bir yoğunluğa sahiptir. Batı Avrupa ile düzenli direk seferlere sahip liman ile Akdeniz adaları, Beyrut ve Akdeniz'in doğu sahilleri arasında

14 “Exports from Turkey to the United States of America”, *Levant Trade Review*, 1/1(1911), 8-9.Dergiye göre 1910 yılında Türkiye'nin yurtdışına yaptığı ihracatın yüzde 15-20' lik dilimi ABD'e gönderilen kalemlerden oluşur.

15 “National Business League of America”, *Levant Trade Review*, 1/ 1(1911), 12.

16 Marie-Carmen Smyrnelis, Tarihini Arayan Şehir”, *İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar* adlı kitaba öndeyiş, çev. Işık Ergüden,(İstanbul: İletişim Yayınevi, 2016), 9-23. İzmir'in ağırlıklı olarak XVIII. Yüzyıldaki iktisadi dönüşümünü ele alan bir diğer çalışma için bk. Elena Frangakis-Syrett, “Uluslararası Önem Taşıyan Bir Akdeniz Limanının Gelişimi”: *Smyrna (1700-1914)*, çev. Işık Ergüden, (İstanbul: İletişim Yayınevi, 2016), 27-58. Syrett, İzmir'in Akdeniz, Kızıldeniz ile Karadeniz denizcilik bölgeleri arasındaki aracı konumuna dikkat çekerek kentin Osmanlı denizcilik dünyasını birbirine bağladığını ifade eder. Yazar, ayrıca İzmir art bölgesinin genişliğine de değinir ve bu hali ile kentin XVIII. yüzyıldaki potansiyel rakiplerinin İstanbul ve İskenderiye olduğunu ancak her ikisinin de İzmir'in gerisinde kaldığını belirtir. Kent demografisine ilişkin özgün bir çalışma için ayrıca bk. Oliver Jens Schmitt, “Levantenler, Avrupalılar ve Kimlik Oyunları”, *İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar*, çev. Işık Ergüden, (İstanbul: İletişim Yayınevi, 2016), 123-139. Ayrıca bk. Mübahat Kütükoğlu, “İzmir”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, c. 23, (İstanbul: TDV, 2001), 515-524.

17 Orhan Kurmuş, *The Role of British Capital in the Economic Development of Western Anatolia 1850-1913*, (Doktora Tezi, University of London, 1974), 7-41.

18 Gordon, *American Relations with Turkey, 1830- 1930*, 58.

19 Kınlı, Amerikan bayrağını taşıyan ilk geminin 1797 yılında İzmir'e geldiğini belirtir ve bu tarihten sonra Amerikalı yetkililerin ticari ve diplomatik düzeyde yürüttükleri girişimleri, 1802, 1811, 1830 ve 1862 yıllarında gerçekleşen konsolosluk açma teşebbüsleri ve imzalanan ticari antlaşmalar temelinde değerlendirir. “19. Yüzyıl'da Amerika Birleşik Devletleri'nin İzmir'deki Konsolosluk Faaliyetleri”, 115-185.

20 Syrett, “Uluslararası Önem Taşıyan Bir Akdeniz Limanının Gelişimi Smyrna (1700-1914)”, 27-44.

yoğun bir ticaret akışı vardır. Birleşik Devletler ise -her ne kadar derginin çıktığı tarihlerde Türkiye'nin Yunanistan'a uyguladığı ambargo nedeni ile faaliyetleri durmuş olsa da- New York ve İzmir arasında Pire Limanı üzerinden işleyen buharlı gemi seferlerini başlamıştır. Mevcut ambargonun uygulanması ise ek maliyet ve gecikmelere neden olmaktadır²¹. Esasen, derginin değindiği ilk meselelerden olan Amerika ile İzmir arasında direk seferlerin bulunmayışı ve/veya mesafenin fazlalığının yol açtığı sorunlardan birinin de istatistiklerle somutlaştığı görülür. Nitekim Amerikan mamul mallarının Avrupa limanları aracılığıyla İzmir'e sevk edilmesinden ötürü bu malların Avrupa'dan sevk edildiği yanlışlığı resmi rakamların sahada yaşanan ticari yoğunluğu yansıtmadığını engellemektedir. Ayrıca buna ticari resmi verilerin iki yıl gecikmeli olarak yayınlanması da eklenmektedir²². İzmir ticareti üzerinden ortaya çıkan ikinci sorun ise kapitalizmin altyapısının gelişimi konusunda öncü konumda olan Amerikalı girişimcilerin²³ nakit para konusunda ısrarcı olmaları karşısında İzmir'de yaşanan sermaye kıtlığıdır. Nitekim belirli Amerikan ürünlerine yönelik ciddi bir ilgi vardır ve komisyoncular ile toptancılar bunlara yeni ürünler eklemek istemektedirler. Amerikalı müteşebbisler ise nakit para konusunda ısrarcı olduklarından toptancılar sahip oldukları itibara rağmen ya bankadaki paralarını çekmek ya da başka ülkelerin mallarına yönelmek zorunda kalmaktadırlar. Mevcut tabloda, Amerikan ticaret ağının sistemleştirilmesi aşamasında güvenilir temsilcilerin bulunması hedefi ise Amerikalı üreticilerin esnek olmayan kurallarında yumuşamaya gitmelerini gerektirmektedir. Güvenilir iş adamlarına verilen makul krediler ve onlar üzerinden oluşturulan iyi tedarik edilmiş acenteler ile İzmir'de Amerikan malları için uygun pazarlar oluşabilecektir. Bu bağlamda, acentelerin verileceği kişilerin bölgede uzun süredir yaşıyor olmaları onların satıcıları tanımalarına imkân sağlayacaktır. Böylelikle pazarların ihtiyaç duyacağı malların tespit ve dağıtımını daha kolay olacaktır²⁴.

İzmir'de ihtiyaç duyulan başlıca Amerikan malları, tarım aletleri ve makinaları, inşaat-mutfak malzemeleri, ofis mobilyaları, kapı ve pencere çerçeveleri, lambri için meşe ve çam keresteler saclar ve teller, çelik levhalar ve elektrik gaz tesisatı gibi endüstriyel ürünlerdir. Ayrıca, İzmir elektrik telefon ve yeterli araba hizmetinden yoksundur. Sahil boyunca tek atla çalışan bir tramvay hattı vardır. Ancak bu yolun şehrin belli başlı iş ve alışveriş merkezine gitmek isteyenlere pek faydası yoktur. 1913 yılında İzmir bölgesinin birkaç mil uzaklıkta bulunan iki tek hatlı demiryolu ile ticaret akışının yetersizliği vurgulanır. İstasyonla mal akışı ise neredeyse tamamen develerin taşıdığı yüklerle sağlanmaktadır. İzmir'deki yolların durumu otomobil kullanımı için ise hiç uygun değildir Öyle ki eğer iki veya üç tane alınacak olsa bu sadece bir hevesin giderilmesi için olacaktır. Bu bağlamda, XIX. yüzyıldan itibaren Batı

21 "Smyrna's Trade with The United States", *Levant Trade Review*, 1/1 (1911), 19.

22 "Smyrna's Trade-Steamship Service", *Levant Trade Review*, 1/1 (1911), 20.

23 Fülberth, *Kapitalizmin Kısa Tarihi*, 175-176.

24 "Smyrna's Trade-Steamship Service", 20.

sermayesi ile ulaşım ağı modernleşen İzmir liman ve rıhtımı ve yollarının²⁵ 1910’lu yıllarda Amerikalı yatırımcılar tarafından gerekçeli bir şekilde yetersiz bulunduğu anlaşılmaktadır. Dolayısıyla tüm bu eksikliklerin tüccarlarda uyandırdığı hoşnutsuzlukların giderilmesi inşaat sektörünün patlama halinde olduğu ve teknolojilerin endüstriyel kullanıma geçtiği Amerika²⁶ için bir fırsattır. Nihayetinde, Birleşik Devletler bu yönde oluşacak pazar rekabeti için hazır olmalıdır. Söz konusu hazırlıkların başında Amerikan mallarının dağıtımını üstlenmek isteyen toptancılar parakendeciler ve müteahhitlerin numune ihtiyacı gelir. Nitekim, örnek setler olduğunda siparişler önceden rezerve edilebilecektir. Ayrıca, Asya Türkiye’inde büyük rağbet gören ve İngiltere’den ithal edilen pamuklu dokumaların yanında Amerikan basmaları da Türkiye’de pazar bulabilecektir.

1910 yılı aynı zamanda Amerikan tipi yazıhanelerin yani parçalara ayrılabilen kitaplıklar ve daktilolar ile yeni bir yaşam biçiminin başlangıç aşamasını temsil eder. Bu yeni yaşamda, birinci el makinelerin yanında muntazam durumdaki ikinci el makinelerin satışı da söz konusudur. Böylelikle, daha ucuza temin edilen daktilolar iç bölgelerde de müşteri bulabilecektir²⁷. Bu bağlamda, bir yıl sonra söz konusu daktiloların Türkiye’ye ithalatında yıllık 125 makine için anlaşıldığı ve ilk sevkiyatta 20 tane gönderildiğini görüyoruz²⁸.

(Ek I): v.I, n.3, p. 285

25 Syrett, “Uluslararası Önem Taşıyan Bir Akdeniz Limanının Gelişimi Smyrna (1700-1914)”, 50-53; Cânâ Bilsel, “Modern Bir Akdeniz Metropolüne Doğru”, *İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar*, çev. Işık Ergüden, (İstanbul: İletişim Yayınevi, 2016) s.148-154.

26 Fülberth, *Kapitalizmin Kısa Tarihi*, 175- 177.

27 *Levant Trade Review*, 1/1, 21-25.

28 Theo. S. Baltazzii, “Smyrna Branch American Chamber of Commerce for Levant”, *Levant Trade Review*, 2/1 (1912), 50’de 125 daktilonun Türkiye’ye satışının planlandığını belirtilir. Makalenin hazırlandığı dönemde ise 20 daktilo gönderilmiştir. Ancak söz konusu daktiloların ödemesinin yapılmamış olması antlaşma aktinin bozulmasına yol açacaktır. Dönemde kullanılan bir daktilo örneği için Bk. Ek. I.

Dergi, yatırım fırsatlarını bir bir sıralarken yeni rejimin²⁹ ilerleme ruhuna sahip olduğuna duyduğu inançla İzmir’de elektriğin tanıtılmasında daha fazla geç kalınamayacağını ve antik kentte yaşanacak bu enerjik çıkışın civar bölgelere de tesir edeceğini ardından büyük oranda yurtdışından ithal edilecek yeni bina malzemelerine ihtiyaç duyulacağını yani zamanın fırsat zamanı olduğunu dile getirir. Ayrıca hükümetten kısa süre içinde alınacak ruhsatın ardından kamu hizmetlerinin iyileştirilmesinde Amerikalı şirketlerin rol oynayabileceğini belirterek bu bağlamda özel teşebbüsün güçlendirilmesinin olumlu örneklerinden biri olarak İzmir’de modern teçhizatları ve oturma odaları ile inşa edilen 1500 kişilik etkileyici bir tiyatro³⁰ binasına işaret eder. Nitekim Amerika’dan ithal edilen tiyatro binasının koltukları son tasarımıdır ve açılıp kapanabilmektedirler. Bununla birlikte Amerikalı üreticilerin ilgisizliği nedeni ile binanın ihtiyaç duyduğu dinamo ve elektrik tesisatının temini fırsatı kaçırılmıştır. Ayrıca, pamuk tohumlarının ezilmesi için bir imalathane de tamamlanmak üzere. Bunun yanında maliyetli daireler ve konutların yapım ve proje aşaması devam ederken diğer girişimler planlanmaya devam etmektedir³¹.

3.1. Sanayileşme ve Madencilik

1913 yılında, Birleşik Devletlere ait “Cotton Seed Oil Co. adlı şirket yeni fabrikası için Amerikan yapımı sondaj makinesi ile oldukça az olduğu sanılan bölgede bol miktarda su bulmuştur. Bu da bölgede kullanılan ilk sondaj makinesi özelliğini taşıyan cihazın ileride madencilik sahasında da yarar sağlayabileceği fikrini uyandırır³². Esasen şirket, ayrıca dolaylı olarak İzmir küçük sanayi ve ticaret hayatını da etkilemiştir. Nitekim söz konusu fabrikanın inşası için İzmir’e gelen Amerikalı uzmanlar, yerli marangozların kullandıkları temel aletin hem çekiç hem de düzleyici işlevlerini gören keser olduğunu fark etmişlerdir. Bunun üzerine işletme müdürü bir marangoz dükkânı açarak Amerika’dan testere, cıvata, delgi vb. aletlerini kente getirtir nihayetinde bu aletleri kullanan ustalar sonuçtan oldukça memnundurlar³³.

29 “Djavid Bey and His Program”, *Levant Trade Review*, 1/4 (1912), 426 - 427. Dergi, makalelerinden birini, parlamento üyesi ve maliye bakanı olan ve diğer devlet adamlarından yenilik yanlısı fikir ve çalışmaları ile ayrılan güçlü bir lider olarak tanımladığı Cavit Bey’e ayırır. Ardından, programını beş maddede özetlemeye çalışır. Bunlar, “demiryolları, limanlar, sulama, karayolu ve mahalli bayındırlık çalışmalarıdır. Toprak, 1908 sonrası Osmanlı toplumunda siyasal yapının yanısıra iktisadi sahada yaşanan dönüşümlere işaret ederek, Serbestî-i ticaret serbestî-i rekabet” gibi kavramların benimsendiğini ifade eder. Bireyin kişisel çıkarlarını gözetmediği taktirde toplumu en üst seviyeye çıkarabileceği görüşünün Osmanlı Devleti’ndeki en güçlü savunucuları ise Prens Sebahaddin ve Cavid Bey’dir. Bu bağlamda klasik iktisat teorisini benimseyen ve yapıtlarında XIX. Yüzyıl liberalizminin görüşlerini yansıtan Cavit Bey, Osmanlı toplumunun ancak sermaye ile ayağa kalkabileceğini düşünmektedir, *Türkiye’de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) Milli İktisat Milli Burjuvazi*, 10 -11.

30 Metin And, *Başlangıçtan 1983’e Türk Tiyatro Tarihi* (İstanbul: İletişim Yayıncılık, 2014), 95. İstanbul’dan sonra en önemli tiyatro merkezi İzmir’dir. Yazar, kentte ilk tiyatronun 1830’da kurulduğunu ifade eder. Ayrıca, 1841’de Euterpe adında küçük bir tiyatro inşa edilmiştir. Yakınında ise Rumların Theatron Smirnes adını verdikleri İzmir tiyatrosu yer alıyordu. 1861’de opera gösterimleri vermek için Cammarano yönetiminde bir İtalyan operası inşa edilir. Ancak söz konusu opera 1884’teki bir yangınla yok olmuştur. Kentte ayrıca, Eksaristeron, Nea Skene, Sporting Kulüp gibi tiyatrolar da vardı.

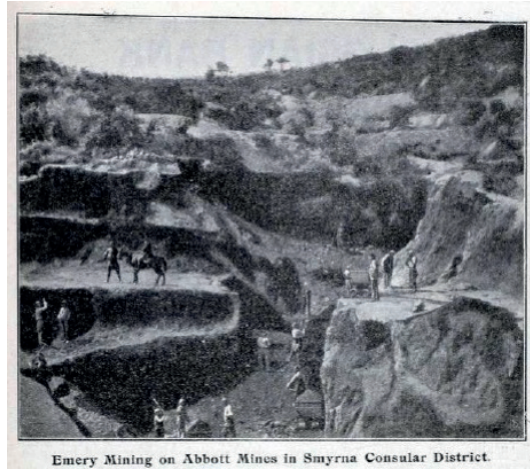
31 “Smyrna’s Trade- Building Materials- Private Enterprise Shown” *Levant Trade Review*, 1/ 1 (1911), 24-25.

32 J. W. Wilkinson, “Smyrna Trade Conditions”, *Levant Trade Review*, 2/ 4 (1913), 374.

33 “Opening for American Tools in Smyrna”, *Levant Trade Review*, 2/ 4 (1913), 368.

İzmir’de bulunan bir diğer Amerikan Sanayi tesisi ise, Aghia Triatha’da³⁴ kurulan “Standard Oil Co.” adlı fabrika ve deposudur. Ancak, 1913 senesinde burada çıkan yangın tesisi harap etmiştir. Yaklaşık olarak 75.000 teneke gaz yağı ve önemli miktarda benzin yanmıştır. Lehimleme odasında başlayan yangın binaya yayılmış ve büyük paniğe yol açmıştır öyle ki bir patlama olasılığında tüm köyün zarar görebileceği düşünülmüştür. Ancak şirketin İzmir’deki müdürü Bay Smith’in süreçte sükûneti sağlamasının ardından yangın kontrol altına alınmış ve yaklaşık 5.000 tonluk petrol korunabilmiştir. Bunda, petrol tanklarının yüksek duvarlarla çevrilmesi etkili olmuştur. Bu da petrol tanklarının depolanmasında en güvenilir yolun yüksek duvarlarla çevrilmesi olduğu fikrini uyandırmıştır. Bu hadiseyi takiben İngiliz tekelinde olduğu düşünülen galvanizli demir (çinko sac) in satışlarında da istikrarlı bir artış görülür. Ticari bağlantıların güçlendirilmesi için çalışılmaktadır³⁵.

(Ek 2): v.I, n.2, p. 199.

Derginin ikinci sayısı Türkiye’deki yer altı kaynaklarının potansiyeli ve işletimi üzerinedir. Konu, ilk makede genel bir değerlendirme niteliğinde dikkati Türkiye’nin zengin maden yataklarına çeker. Ardından, Türkiye ve Amerika arasında kısa süre içinde başlayacağına ümit ettiği gemi seferleriyle Türkiye’den Amerika’ya maden, Amerika dönüşünde ise belki de kömürden oluşan yüklerle dönülebileceğini ekler. Ardından, Amerikalı kapitalistlerin, Türk madenlerini bir yatırım unsuru olarak görerek maden mühendislerini bu bölgeye göndermelerini ve kiralamaya ya da satın alma yoluyla madenleri işletmelerini doğru bulur³⁶. Bu bağlamda özellikle Trabzon’un madenler açısından zengin olduğunu düşünmektedir³⁷.

34 İzmir, Bornova’da bulunan bir yerleşim birimi. Agia Triada olarak da ifade edilmektedir. Bk. Index Anatolicus www.nisanyanmap

35 J. W. Wilkinson, “Smyrna Trade Conditions” *Levant Trade Review*, 3/2 (1913), 164-166.

36 “Turkey’s Mineral Wealth”, *Levant Trade Review* 1/2 (1911), 131.

37 “Mineral Resources in The Trebizond Region”, *Levant Trade Review*, 1/2 (1911), 131.

Konu, İzmir üzerinden değerlendirildiğinde bölgenin madencilik alanında sahip olduğu potansiyele ilişkin İlk Çağ'a kadar uzanan bir birikim ile yazıya başlandığı görülür. Burada, Antik Çağ yazarlarının bölgenin zengin mineral yataklarına sahip olduğu iddiasının modern metotlar ile doğrulanmadığını, dönemde kullanılan köle gücü ve bazı metallere biçilen fazla kıymetlendirmenin bu yönde bir algıya yol açtığı iddia edilir. İzmir'de işlenmekte olan metal içerikli iki maden ise cıva ve antimondur. Sektörün ciddi değerlendirme çalışmalarından yoksun oluşu ise temel sorunlardandır. Yine de metalik olmayan tortulardan zımpara taşı ve krom cevheri üzerinde çalışmalar büyük ölçüde devam etmektedir ve esasında neredeyse dünyanın tüm ihtiyacını bu bölge sağlamaktadır. *Levant Trade Review*, bu noktadan itibaren bölgede madencilik sektörüne ket vuran sorunları ele almaya devam eder ve ikinci eksikliğin maden işletmeciliğinin temel altyapılarından olan demiryolunun bölgede bulunmayışı olarak belirler³⁸. Öyle ki pek çok krom madeni sahibi çalışmalarını sevkiyat sorununun yol açtığı maliyetten ötürü sonlandırmak zorunda kalmıştır. Bu şartlarda Yeni Kaledonya ve Rodezya'daki daha ucuz madenlerle rekabet etmek zordur. Alana ilişkin temel sorunlara devam edildiğinde, bölgedeki madencilerin pratik madencilik çalışma koşullarından yoksun oluşları ve arazi sahiplerinin mülklerinin değerine fahiş fiyat biçmeleri nedeniyle diğer müteşebbislerin bu arazileri alamayıklarının yanı sıra Türk hukuk sistemindeki madencilik düzenlemesinin de sektörü olumsuz etkilediği belirtilir. Nitekim, bir kişinin çok büyük bir bölge üzerinde işletme hakkını alabilmesi kendisinin bölgede bir nevi tekel sahibi olmasına yol açmaktadır. Oysa söz konusu imtiyaza sahip kişiler geniş sahada çalışacak araçlara sahip değillerdir. Bu da onların geniş arazideki maden damarının bir ya da iki noktası üzerinde çalışıp sahanın büyük bir bölümü değerlendirme imkânından tamamen yoksun bırakmalarına yol açmaktadır. Dolayısıyla, maden işletme hakkı kolaylıkla verilir ve çalışılan bölge daha sınırlı tutulacak olursa madencilikte büyük bir patlama yaşanabilecektir. Mevcut şartlarda İzmir'den yapılan maden sevkiyatı zımpara taşı, antimon, cıva ve krom ile sınırlıdır. Son olarak mermerin de ümit vaat eden bir kalem olduğu eklenmelidir³⁹.

3.2. Tarım, Bahçecilik ve Kuruluşlar

Doğu Akdeniz Ticaret Dergisi'nin ele aldığı bir diğer konu ise Osmanlı Devleti'nin ilk kez dünya ekonomisine Batı Anadolu ve Balkanlar üzerinden katılma kalemlerinden olan tarımdır. Söz konusu katılım sürecinde İzmir'in önemi, 1870'lerden sonra Osmanlı ihracatında birinci, ithalatında ise İstanbul'dan sonra ikinci şehir oluşu ile somutlaşır. Bu bağlamda özellikle tarım

38 "Smyrna Trade Conditions", *Levant Trade Review*, 3/2 (1913), 163. Derginin zaman zaman değindiği altyapı eksikliklerinden ulaşım sorunu ise ilerleyen yıllarda da ülkenin yüzleştiği en ciddi problemlerden biri olur. İdare her ne kadar bir takım planlamalarda bulunsu da (yol meselesi dönemin Maliye Bakanı Cavit Bey'in de temel ıslahat/dönüşüm hedeflerindedir) ard arda çıkan savaşlardan ötürü alınan kararlar uygulamaya konamaz. İzmir, mal sevkiyatında millerce mil uzaklıktaki demiryolu ağına iki hat ile bağlanabildiğinden malların çoğu develer üzerinden nakledilmektedir.

39 "Mineral Resources in The Smyrna Region", *Levant Trade Review*, 1/2 (1911), 144-148.

ürünlerinin ya üretim ya da sevkiyat noktası haline gelen İzmir’de⁴⁰ Birleşik Devletlerde nüfusu için yeterli miktarda üretiliyor olmasına rağmen ciddi oranda ithal edilen gıda kalemlerinden biri olan incir⁴¹ paket ve nakliyatı üzerinden yapısal bir dönüşümün yaşandığı görülecektir. Nitekim, 1910 yılında İzmir’deki Amerikan konsolosluğundan ve Amerikan pazarından gelen baskı sonucunda incirin paketleme ve sevkiyatında daha önce bilinmeyen hijyen kuralları uygulanmaya başlanır. Belediyenin, imalathanelerin ve işçilerin temizliği için oldukça katı kurallar belirleyerek devreye girdiği bu sektörde şehirde koleranın⁴² baş göstermesi ile disiplin daha da arttırılır. Nitekim fabrikalar belediye hekimlerince işçilerin arasında kolera salgınının patlak vermesini engellemek için günde iki kez denetlenecektir. Eğer denetleme esnasında bir işçide kolera tespit edilirse o han yeni bir emre kadar kapatılacaktır. Esasında, incirlerin Amerika’ya ihracatı sürecinde denetimde Amerikan konsolosluğu aktif bir roledir. Nitekim incirlerin paketlenildiği imalathanelerde kontrol ve teftişlerde şartları uygun bulunduğu takdirde ürünlerin Amerika’ya ithalini onaylayan belgeyi kendisi imzalayacaktır⁴³.

Bahçecilik ve tarımda uygulanan metotlarda ise olumlu bir dönüşüm gündemde yoktur. Tarım metotlarında gerilik belirgindir. Bir iyileşme kanalı olarak Avrupalı toprak ve çiftlik sahipleri tarım bölgelerine giderek tecrübelerini paylaşmayı düşünseler de yol sisteminin olmayışı ve iç bölgelerdeki güvensizlik bu yöndeki bir girişim imkânını ortadan kaldırmaktadır⁴⁴.

Ticari teşekküller ve kimlikler üzerinden tarım ve bahçe ürünleri ile kurulan ekonomik ilişkilere baktığımızda ise İzmir’den yapılan zeytin ihracatındaki fiyat seviyesinin İspanya ve Korsika’daki ürün hasılatından etkilendiği görülür⁴⁵. Bu yıllarda tarım hayatını etkileyen bir diğer faktör ise çekirge istilasıdır. Meselâ, 1912 yılında hükümetin aldığı tüm tedbirlere rağmen çekirgeler tarım ürünlerine büyük zarar vermişlerdir⁴⁶.

40 Reşat Kasaba, *Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi* çev. Kudret Emiroğlu (İstanbul: Belge Yayınları, 1993), 23-55.

41 Nearing and Freeman, *Dollar Diplomacy*, 6-7.

42 Alfred Jay Bollet, *Plagues & Poxes* (USA: Demos Medical Publishing, 2004), 91-93. Kolera, sindirim sistemi ile ilgili bir enfeksiyondur ve diğer salgın hastalıklara oranla daha fazla ölüme daha hızlı biçimde yol açabilmektedir. Tarihsel olarak Antik ve Orta Çağlar’da koleranın Hindistan ve Uzak Doğu’ya büyük zarar verdiği ancak 1817’lere değin bu bölgelerin dışına yayılmadığı düşünülmektedir. Koleranın belirtilen coğrafya dışına yayılışı 1817 yılı salgınıyla başlayacaktır. 1820 yılında Hindistan’dan Basra Körfezi’ne gönderilen İngiliz askerler ve sonrasında Bombay’dan Şiraz’a İran ve Basra’ya ardından Bağdat’a yayılan hastalık burada Persler (İranlılar) ile savaşan Türklere ulaşmıştır.

43 “The Fig Season”, *Levant Trade Review* 1/2 (1911), 182. Bu makale, Başkonsolos yardımcısı Lucien Memminger tarafından *the Journal Commercial, of Smyrna*’dan çevrilmiştir.

44 T.S. Baltazzi, “Smyrna Branch American Chamber of Commerce for Turkey” *Levant Trade Review*, 1/3 (1911), 332.

45 “Smyrna Branch American Chamber of Commerce for Turkey”, *Levant Trade Review*, 1/3 (1911), 332.

46 “Smyrna Branch American Chamber of Commerce for the Levant”, *Levant Trade Review*, 2/1 (1912), 50; Köylüler, takip eden yıllarda da çekirgelerin ortaya çıkmasından endişe etmiştir. J. W. Wilkinson, “Smyrna Trade Conditions”, *Levant Trade Reviews*, 3/2 (1913), 162. Dergide, meyve ve sebzeçiliği etkileyen doğal koşullara ilişkin gözlem ve değerlendirmeler de yer almaktadır. İlgili yazılardan bazıları için bk. “The Fig Season”, *Levant Trade Review*, 1/2 (1911), 182; T. H. Baltazzi, “Smyrna Branch American Chamber of Commerce for The Levant”, *Levant Trade Review*, 2/1 (1912) 50; J. W. Wilkinson, “Smyrna Trade Conditions”, *Levant Trade Review* 3/2 (1913), 162- 164.

İncir ihracatının öne çıktığı kentte önde gelen firmalar bir araya gelerek “The Smyrna Fig Company” adıyla tröst⁴⁷ oluşturmuşlardır. Bu oluşumun ileriki tarihte “The Smyrna Fig Packers” olarak adlandırıldığı görülür⁴⁸. Ancak, dergi tarafından anlaşılmayan bir takım nedenlerden ötürü bazı deneyimli toptancılar bu birliğe dâhil olmadıklarından incir piyasasında büyük rekabetin yaşanacağına dair söylentiler dolmaktadır. Her halükârda, tröstün henüz başlangıç evresinde oluşu söz konusu oluşuma ilişkin daha fazla yorum yapılmasına imkân vermemektedir⁴⁹. 1913 yılında ise “Smyrna Fig Packers Ltd”in İzmir’deki meyve pazarını büyük ölçüde kontrol altına aldığı ve sermayesini 600.000 pounda yükselttiğini öğreniyoruz. Firmanın hedefi, üzüm piyasasında önde gelen bazı firmaların hisselerinde etkinlik kazanmaktır⁵⁰. 1914 yılında birlik yönetimi değişmiş ancak eski yönetimden kaynaklanan sorunlara çözüm üretmediği için üreticilerin desteğini tam olarak kazanamamıştır. İzmir’in önde gelen gazeteleri olan *Köylü*⁵¹ ve *La Reforme*⁵² gazetelerinin de muhalif olduğu birliğe ilişkin şirketin üreticilere adeta köle gibi davranma eğiliminde olduğu ve bunun Vali Rahmi Bey’in kontrolü ele almasıyla sona erdiği haberi yayınlanmıştır. *Köylü* gazetesinin iddiasına göre, A. Hamparzun ve D. Elmassia’nın da aralarında olduğu önde gelen incir toptancılarından bazıları, ürünün en azından yarısına ortak olabilmüşlerdir ve Ziraat Bankası ile işbirliği için görüşmektedirler. Bu da Smyrna Fig Packers’ın ellerinin tamamen bağlanmasına yol açabilecektir⁵³. Ayrıca, *Köylü Gazetesi*’nin ekonomi görüşünün yerli sermayenin güçlenmesi ve yabancıların ekonomik ayrıcalıklarına son verilmesi olduğu belirtilmelidir⁵⁴. Üzüm ve incir üzerinden şekillenen ilişkilere devam ettiğimizde ticarete spekülasyon uygulaması ile karşılaşırız. Meselâ, hasılat beklentisinin olumlu olduğu 1912 yılında ihracatçılar ve tüccarların hasılatı olduğundan daha az göstererek incir ve üzümün satış fiyatını yüksek tutmaya çalışmışları buna örnekler⁵⁵.

47 Fülberth, *Kapitalizmin Kısa Tarihi*, 177-178. Kapitalizm, büyük depresyondan başkalaşmış olarak ortaya çıkmıştı. Yani, hem sermaye hem de işgücü örgütlenmişti. Sermayenin yeni örgütlenmesi, merkezinde tekelleşmenin bulunduğu karteller ve tröstler üzerinden yürütülüyordu. ABD’deki yoğunlaşma süreci ise Avrupa’dan farklı olarak dikeydi ve tröstler üzerinden yürütülüyordu: Üretimin tek bir noktada derinleştirilmesinin yanı sıra dağıtım da esas olarak tek elde toplanıyordu.

48 *Levant Trade Review*, 2/1 (1912), 13.

49 *Levant Trade Review*, 1/3 (1911), 332.; *Levant Trade Review*. Hijyen konusunda Konsolos Harris’in yaptığı katkıya ileriki yıllarda da değinilmiştir. Bk. “Smyrna Trade Conditions”, 3/2 (1913), 163.

50 J. W. Wilkinson, “Smyrna Trade Conditions”, *Levant Trade Review*, 3/2 (1913), 164.

51 *Köylü* gazetesi üzerine araştırmaları bulunan Arıkan, gazetenin köylüyü eğitmeyi ve köylüler arasında okuryazar sayısını arttırmayı hedeflediğini belirtir. II. Meşrutiyet Dönemi’nde Ege yöresinde en fazla satılan gazete olan *Köylü*, günlük 5-6000, bayram günlerinde ise 10.000 nüshayı geçmektedir. Gazete bu başarısını, sade diline, Aydın vilâyetinin başlıca merkezlerinde muhabir bulundurmasına ve halkla sıkı ilişkisine borçludur. Mesela *Köylü*’nün ilk uygulamalarından biri “Kolaylık idaresi”ni kurmasıdır. Bu yapı, taşrada yaşayan ancak İzmir’de işi olanların işlerini takip etmektir. Düşük bir senet karşılığında yapılan bu çalışma zamanla genişlemiş İstanbul’da iş takibine, eşya siparişine hatta vatandaşların şikâyetlerinin yerinde dinlenmesine değin uzanmıştır. Zeki Arıkan, “Dilde Sadeleşme Akımı ve Köylü Gazetesi”, *Kebikeç*, 1996, 134-135.

52 1868-1918 yılları arasında haftada iki kez, 1905 yılında haftada 6 gün İzmir’de yayınlanan bir yerel gazetedir. <http://www.levantineheritage.com/newsp2.htm>

53 “Smyrna Fig Packing” *Levant Trade Review*, 4/ 1 (1914), 90-91.

54 Arıkan, “Dilde Sadeleşme Akımı ve Köylü Gazetesi” 45.

55 Consul General George Horton, “Smyrna Branch American Chamber of Commerce for the Levant” *Levant Trade Review*, 2/1 (1912), 190.

3.3. Trablusgarp, Balkan Savaşları ve İzmir

Trablusgarp Savaşı'nda hükümet ihtiyat birliklerini çağırmıştır. Halkın, hasat zamanında işgücü yoksunluğundan ötürü ürünlerin olduğu gibi tarlalarda kalacağından endişelenmesi ise hissedilen en büyük felaket olarak aktarılır⁵⁶. Bununla birlikte dergi, Trablusgarp Savaşı'nın Türkiye ticaretinde 1911 yılı boyunca sarsıcı bir etkide bulunmadığını ve Türk ekonomi hayatının özelliklerinden birinin direnme gücü olduğunu ifade ederek Türk iş adamlarının uzun süredir kaynaklarını ihtiyatta tutma zorunluluğundan ötürü teyakkuzda olmaya alıştıklarını ekler. Yine de Trablusgarp Savaşı'nın ilânıyla ticari ve ekonomik çevrelerde hafif bir telaş yaşanmış ve neredeyse Türkiye'deki tüm bankaları içeren yabancı bankalara kredileri çekmeleri söylenmişse de kısa sürede atmosfer sakinleşmiştir.⁵⁷ Ancak, Balkan Savaşı'nın etkileri bölgede belirgin ölçüde hissedilecektir. Krediler kısıtlanacak, para darlığı yaşanacak ve İzmirli toptancılar yabancılardan mal almakta zorlanacaklardır. Bu durumda halk ihtiyaçlarını karşılayamazken yabancı üreticiler de doğrudan zarar görecektir. Muhtemelen düşmanlıkların sona ermesi ile belirli oranlarda alımlar başlayacaktır ancak İzmir şu anda Yunanistan ve İtalya'nın sınırlarında yer alan komşu adalardaki pazarlardan yoksun kalacak olursa savaştan önceki ithalat rakamlarına ulaşması zaman alacaktır. Hububat ve gıda malzemeleri ihracatının yasaklandığı bu dönemde iş gücü yoksunluğu ile birlikte hayat pahalılığı giderek artmaktadır ve Mart 1913'te hala merak edilen konu ürünler olgunlaştığında erkeklerin tarlalarda bulunup bulunamayacağıdır⁵⁸. I. Balkan Savaşı sona ermiştir ve savaşın İzmir coğrafyasında gerçekleşmemesi ise yaşanan kayıplara rağmen bölgeyi savaşın acı yüzü ile birebir yüzleşmekten alıkoyabilmiştir. Bu da ticari kesim üzerinde bir felaket izinin oluşmasının önüne geçmiştir. Taşra sabırsızlıkla cepheden dönecek erkekleri beklemektedir. Bu süreçte en çok korkulan istisnai ölçüde iyi geçen hava koşulları sonucunda yüksek verimin görüldüğü tarım ürünlerinin hasat edilememe olasılığıdır. Ancak bir şekilde hasat gerçekleşmiştir. Tahıl ihracatındaki yasak ise devam etmektedir. Dergiye göre yeni ürünün gelişi yasağın bir an önce kalkmasını zorunlu kılmaktadır aksi takdirde özellikle küçük üreticilerin telafi edemeyecekleri zararlarla karşılaşabilecektir. Ayrıca dönem askeri siyasi atmosferinin sonucunda, Makedonya'da sınırlı tütün ekimi gerçekleştiği için piyasalarda yüksek fiyatların hâkim olacağı beklentisi vardır. Öte yandan savaş sonucunda bölgeye gelen Makedonyalı göçmenler tütün toplayıcılığındaki tecrübeleri sayesinde de burada iş bulabileceklerdir. Ayrıca savaşın yol açtığı zararların telafisi de gündemdedir. Bunun için hazinenin ihtiyaç duyacağı gelirlerin hangi vergi kalemleri üzerinden gerçekleşeceği henüz bilinmese de bunun gayrimenkuller üzerinden olacağı düşünülmektedir. Hâlihazırda ekonomik yükü ağır olan halk arasındaki en cefakâr kesim arasında bile huzursuz söylentiler başlamıştır. Ufak bir kıvılcım gerilimi ateşlemeye yetebilecektir. Dergide ifade bulan bir diğer dikkat çekici olumsuz gelişme ise Hristiyan tebaanın yeni kanun uyarınca askere alınmaktansa ülkeyi

56 The. S. Baltazzi, "Smyrna Branch American Chamber of Commerce for the Levant", *Levant Trade Review*, 2/1(1912), 50.

57 Consul General G.Bie Ravndal, *Commercial Review of Turkey*, *Levant Trade Review* 2/2 (1912),138.

58 James W. Wilkinson, "Smyrna Trade Conditions", *Levant Trade Review*, 2/4 (1913), 372.

terk etmeleri ile baş göstermiştir. Dergi için bu, işçi standardındaki düşüşle sonuçlanacaktır. Binlercesi ayrılmıştır ve daha fazlası ayrılmaya devam edecektir.

Savaş atmosferinin çarpıcı bir diğer sonucu da Fransız ve Amerikan buharlılarının İzmir limanında mayınlara çarparak infilak etmeleridir⁵⁹.

Art arda çıkan savaşlardan ötürü atlı araba sahipleri de sıkıntıdadırlar. Nitekim, atlarına el konulan sürücüler ellerinde tutabildikleri daha zayıf atlarla daha az iş yapabilirlerken aynı ölçüde gıda masrafı yapmak zorundadırlar. Devletin olağanüstü koşullarda el koyduğu at ve/veya at arabaları için hiçbir ücret alamayan sürücüler tüm bu olumsuzluklar karşısında müşterilerine ücretlerini iki katına çıkaracaklarını ilan etmişlerdir⁶⁰.

Dönem atmosferine ilişkin bir diğer gelişme ise liman işçilerinin daha kısa çalışma saatlerine karşılık günlük 8 frank ücret, yarım günlük ücret uygulamasının kaldırılması, gece vardiyaları, pazar ve tatil günleri mesailerine karşılık da iki katı ücret talebiyle greve başlamış olmalarıdır. Gemi taşımacılığı şirketlerinin söz konusu taleplere direndiği bu tarihlerde iki günlük aranın ardından gemi mürettebatlarının yardımları ile küçük ölçekte de olsa hareketlilik başlamıştır. Konuyu değerlendiren İzmir konsolos yardımcısı Bay Wilkinson, işçi huzursuzluğunun devam etme riskinin bulunduğunu ve şayet Avrupa kentlerindeki uygulamalardan daha fazlasını içeren tüm talepler yerine getirilecek olursa İzmir ticaretinin zarar göreceğini iddia eder⁶¹.

İki savaş sona ermiş ve süreç I. Dünya Savaşı'na doğru evrilen bir gerginliğe tırmanmaya başlamıştır. 1913 yılı Eylülünde dergi için İzmir ticaret koşullarını değerlendiren Bay Wilkinson, savaş sürerken bu bölgede ticaretin teşvik edilmesinin akıllıca olmayacağını savunurken çok geçmeden bölgede bir iyileşmenin yaşanabileceğini de düşünmektedir. Dolayısıyla ticaret için oluşacak olumlu atmosfere yönelik birleşik devletler ile ticari bağlantıların kurulmasının akıllıca olacağını savunur. Nitekim İngilizlerin tekelinde olduğu düşünülen galvanizli demir (çinko sac) satışı düzenli bir yükseliş grafiğindedir. Bununla birlikte, iç bölgelere mal satışında belirgin bir düşüş vardır ve bu muhtemelen bankaların kredi kısıtlamasından kaynaklanmaktadır. Neticede eğer güven tesis edilemeyecek olursa gelecek yıl her açıdan ciddi ekonomik krizlerden biri yaşanacaktır⁶². En nihayetinde güven tesisinin ötesinde 28 Temmuz sabahında Avusturya Macaristan, Sırbistan'a savaş açacak yeni olaylarla önce bir Avrupa savaşı sonra dünya savaşına dönüşecek gelişmeler zincirine Osmanlı Devleti, 1914 kasımının ilk günlerinde müdahil olacaktır⁶³.

4. Sonuç

İlk kez XVI. yüzyılda Fransa'da kurulduğu kabul edilen ticaret odaları, müteşebbis ruhlu kişilerden oluşan ayrıca hukuki altyapıları ve politik güçleri ile ulusal ve uluslararası düzeyde nüfuz sahibi olan teşkilatlardır. Amerika Birleşik Devletleri ise, bağımsızlığını birinci Sanayi

59 James W. Wilkinson, "Smyrna Trade Conditions", *Levant Trade Review*, 3/1 (1913), 46- 49.

60 "Smyrna Trade Conditions", *Levant Trade Review*, 3/2 (1913), 162.

61 J. W. Wilkinson, "Smyrna Trade Conditions", *Levant Trade Review*, 3/ 2 (1913) 162- 168.

62 J. W. Wilkinson, "Smyrna Trade Conditions", *Levant Trade Review*, 3/ 2 (1913) 166.

63 E. Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, 9. cilt, TTK, Ankara: TTK, 1999), 369- 370, 395-399.

Devrimi sürecinde kazanmasının devamında doğal zenginliğinin yanı sıra bilimsel alanda gösterdiği yükseliş grafiği ile ikinci sanayi devrimi sürecinde teknolojik gelişmeleri endüstriyel kullanım düzeyine getirmiş ardından seri mal üretimi ve doğal kaynakların değerlendirmesi ihtiyacını ticaret odaları vasıtası ile de uygulamaya sokmuştur. Söz konusu işleyişin XX. yüzyılın ilk çeyreğinde Akdeniz'deki örneklerinden biri, ticaret odası yayını olan *Levant Trade Review* dergisi olmuştur. Esasen dergi, kalıcı ve etkin pazar hâkimiyeti tesis etme amacı doğrultusundaki gözlemleri, analizleri, belirlediği hedefleri ve reklamları ile farklı nitelikte araştırma ve tahlillere konu olabilecek zenginliktedir. Nitekim, bu çalışma da Osmanlı ekonomisine ilişkin dergi üzerinden yürütülen daha kapsamlı bir araştırma sürecinde ticaret merkezi olan kentlerin sosyo ekonomik yapısı ve dönüşümüne ilişkin değerlendirmelerin dergi aracılığı ile bir süreç üzerinden okuma imkânına yaklaşılabildiği görüldüğünden İzmir kenti örneğinden hareketle kaleme alınmıştır. Buna göre XX. Yüzyılda ticaret odası teşkilatıyla kente eklenilen Amerika'nın İzmir ile olan ekonomik ilişkileri her ne kadar XVIII. Yüzyılda başlamış olsa da mamul mal üretim ve pazarlaması, altyapı inşası, sanayi teşkilatları oluşturma gibi daha etkin iktisadi katılımlarla XX. Yüzyılın ilk yarısında etkinlik kazanmaya başlamıştır. Dergi bu bağlamda, çeşitli pazarlarda yer edinme konusunda üreticilerini kimi zaman temkinli ve ilgisiz de bulabilmiştir. Bu doğrultuda, kentsel dönüşüm aşamasında inşa edilecek modern kamusal yapıların ihtiyaçlarını gözlemlemiş ve İzmir'i, pencere çerçevesi, çelik levhalar, gaz tesisatı gibi endüstriyel ürünler düzeyindeki inşaat malzemelerinin satışı için uygun bir pazar olarak değerlendirmiştir. Ancak söz konusu endüstriyel ürünler ve benzerlerine duyulan ihtiyacın karşılanmasında İzmirli toptancıların nakit ödeme gücü yoksunluğu, örgütlenmiş kapitalizmin yürütücüsü olan Amerikalı iş adamları için sorun teşkil etmiştir. Kısaca bu araştırma kapsamındaki evrede ABD'nin gözlem, pazar tesisi ve şirketleşme sürecinin başlangıç evresinde olduğu söylenebilir. Attığı somut adımlar ise piyasalarda güven uyandırmaktadır. Trablusgarp Savaşı ise derginin bakış açısınca süreçteki ekonomik işleyişi her ne kadar belirgin ölçüde etkilemese de Balkan Savaşları ve takip eden I. Dünya Savaşı öncesi siyasi atmosferdeki gerginlik, bölgedeki güven sorununu ve işgücü yoksunluğunu derinleştirmiştir. Son olarak, dergide yer alan raporların bir kısmının konsololar tarafından aktarıldığını bu hali ile de İzmir Amerikan konsolosluk raporlarını inceleyen bir araştırmacının bu kanal üzerinden çok daha ayrıntılı bilgilere de ulaşabileceği belirtilmelidir. Yazar isminin belirtilmediği makalelerin yanı sıra, dergide ayrıca İzmir ticaret odası üyeleri gibi farklı kimliklerce kaleme alınan değerlendirmelerin varlığı da göz önünde bulundurulacak olursa ticaret odası dergilerinin, şehir tarihi yazımında gerek şehrin yapılanma sürecinin tespitinde gerekse ekonomik ilişkiler ağının kurulmasında genel ifade ve kanaatlerin daha detaylı bir şekilde okunmasına ve belki de genel ifadelerden ayrılan yaşanmışlıklara ulaşılmasına katkı sağlayan temel kaynaklar arasında değerlendirilebileceği söylenebilir.

Teşekkür: Araştırma sürecinde ihtiyaç duyduğum kaynakların sağlanmasında yardımcı olan Dr. William Smiley'e ve önerilerinden ötürü Dr. Oktay Özel'e teşekkür ederim.

Kaynaklar

- And, Metin, *Başlangıçtan 1983'e Türk Tiyatro Tarihi*, İstanbul: İletişim, 2014.
- Arıkan, Zeki, "Dilde Sadeleşme Akımı ve Köylü Gazetesi", *Kebikeç*, 1996, 129-148.
- Benett, Robert J., *Local Business Voice: The History of Chambers of Commerce in Britain, Ireland and Revolutionary America, 1760-2011*, Oxford: Oxford University, 2011.
- Bollet, Alfred Jay M.D., *Plagues of Poxes*, USA: Demos Medical Publishing, 2004.
- Dilley, Andrew, "The Politics of Commerce: The Congress of Chambers of Commerce of the Empire, 1886-1914", *SAGE* (2013), 1-12. Erişim 2Ağustos 2018. Doi: 10.1177/2158244013510304
- Çağrı, Erhan *Türk Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, Ankara: İmge Yayınevi, 2001.
- Fendoğlu, Hasan, Tahsin *Modernleşme Bağlamında Osmanlı Amerikan İlişkileri*, İstanbul: Beyan Yayınları, 2002.
- Fülberth, Georg, *Kapitalizmin Kısa Tarihi*, çev. Sadık Usta (İstanbul: Yordam Kitap) 2008.
- Germaner, Semra, "Osmanlı İmparatorluğu'nun Uluslararası Sergilere Katılımı ve Kültürel Sonuçları", *Tarih ve Toplum XVI/95* (1991) 33- 40.
- Gordon, Leland James, *American Relations with Turkey, 1830- 1930*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1932.
- Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, 9. cilt, Ankara: TTK, 1999.
- Kasaba, Reşat, *Osmanlı İmparatorluğu ve Dünya Ekonomisi* çeviren Kudret Emiroğlu. (İstanbul: Belge Yayınları) 1993.
- Kınlı, Onur, *19. Yüzyıl'da Amerika Birleşik Devletleri'nin İzmir'deki Konsolosluk Faaliyetleri*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, 2009.
- Kocabaşoğlu, Uygur, *Anadolu'daki Amerika*, Ankara: İmge Yayınevi, 2000.
- Kurat, Akdes Nimet, *Türkiye ile Amerika Birleşik Devletleri Arasındaki Münasebetlere Ait Arşiv Vesikaları*, Ankara, 1959.
- Kurmuş, Orhan, *The Role of British Capital in the Economic Development of Western Anatolia 1850-1913*, 1974, Yayınlanmamış Doktora Tezi, University of London, 1974.
- Kütükoğlu, Mübahat, "İzmir", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, 23 :515-524. İstanbul, TDV 2001.
- Lemercier, Calire, *La Chambre de Commerce de Paris, 1803-1852. Un <<Corps Consultatif>> entre représentation et information économiques*. Histoire. Ecoles des Hautes Etudes en Sciences Sociales (EHESS), 2001.
- Nazır, Bayram, "Dersaadet Ticaret Odası'nın Kuruluşu ve İlk İcraatları", *e-akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 2010, Erişim 2Ağustos 2018.
- Nevins Allan, Commager Steele Henry, çeviren. Halil İnalçık (Ankara: Doğu Batı) 2017.
- Nearing Scott. Fremaan Joseph, *Dollar Diplomacy*, New York: Viking Press, 1925.
- Pamuk, Şevket, *Osmanlı Ekonomisinde Bağımlılık ve Büyüme 1820-1913* İstanbul: Tarih Vakfı , 2005.
- Rosenberg, Emily S., *Financial Missionaries to the World*. Harvard: Harvard University Press, 1999.
- Schmitt, Oliver Jens, "Levantenler, Avrupalılar ve Kimlik Oyunları", *İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar*. Çeviren Işık Ergüden, 123-139, İstanbul: İletişim, 2016.
- Smyrnelis, Marie-Carmen, "Öndeyiş: Tarihini Arayan Şehir", *İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar*. Çeviren Işık Ergüden, 9-23, İstanbul: İletişim, 2016.

Syrett, Frangakis, “Uluslararası Önem Taşıyan Bir Akdeniz Limanının Gelişimi: SMYRNA (1700-1914)”, *İzmir 1830-1930 Unutulmuş Bir Kent mi? Bir Osmanlı Limanından Hatıralar*, Çeviren Işık Ergüden, 27-58, İstanbul: İletişim Yayınevi, 2016.

Teissier, Octove, *Chambre de Commerce*, Marseille: Typographie et Lithographie Barlatier et Bathelet, 1892.

Toprak, Zafer, *Türkiye’de Ekonomi ve Toplum (1908-1950) Milli İktisat Milli Burjuvazi*, İstanbul: Tarih Vakfı, 1995:

Toprak, Zafer, “Osmanlı’da ‘Enebi’ Ticaret Odaları” *Finans Dünyası* (1990):1-8.

Tozlu, Necmettin, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Misyonerlik”, *Osmanlı Ansiklopedisi*, 5, 329-339. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 1999.

Veeser , Cyrus, *A World Safe for Capitalism*, USA: Colombia University Press, 2002.

Levant Trade Review, 1/ 1-4 (1911-1912)

Levant Trade Review, 2/ 1-4 (1912-1913)

Levant Trade Review, 3/1-4 (1913-1914)

Levant Trade Review, 4/ 1 (1914- 1915)

Levant Trade Review, 11/ 1-12 (1923)

Levant Trade Review, 19/ 1-5 (1931)

<http://www.levantineheritage.com/newsp2.htm>

www.nisanyanmap